

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพดีเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ จากอดีตประชาชนส่วนใหญ่เจ็บป่วยจากโรคติดเชื้อที่เกิดจากเชื้อโรค ปัจจุบันการดำเนินการรักษาและป้องกันโรคทำให้การเกิดโรคติดเชื้อลดลง ไม่เป็นปัญหาสาธารณสุขแล้ว ปัจจุบันประชาชนเจ็บป่วยด้วยโรคที่ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรค แต่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมและจากพันธุกรรมซึ่งเป็นโรคไม่ติดต่อและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะโรคเบาหวานเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เป็นปัญหาสำคัญด้านสาธารณสุขทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย ปัจจุบันโรคเบาหวานมีอุบัติการณ์เพิ่มมากขึ้นทั่วโลก มีผู้ป่วยเบาหวานทั่วโลก 246 ล้านคน และพบว่าผู้ป่วยจำนวนหนึ่งในสามไม่ทราบว่าตนเองป่วย สหพันธ์เบาหวานนานาชาติมีรายงานว่าขณะนี้พบผู้ป่วยเบาหวานทั่วโลก 285 ล้านคน และคาดว่าอีก 20 ปีข้างหน้าหรือปี พ.ศ. 2573 จะมีผู้ป่วยเบาหวาน เพิ่มขึ้นเป็น 435 ล้านคน สถานการณ์เบาหวานในประเทศไทย ปี 2550, 2551, 2552 พบว่ามีอัตราป่วยด้วยโรคเบาหวานต่อประชากรแสนคน คือ 650.43, 675.7 และ 736.48 เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข, 2552 : 31) และคาดว่าในปี 2568 จะมีผู้ป่วยเบาหวานเพิ่มขึ้นเป็น 4.7 ล้านคน

ประเทศไทยพบว่ามีผู้ป่วยตายด้วยโรคเบาหวาน ระหว่างปี พ.ศ.2547-2549 ในอัตรา 11.58 - 12.3 ต่อประชากรแสนคน อัตราป่วยด้วยโรคเบาหวาน ปี 2540 เท่ากับ 148.7 ต่อประชากรแสนคน และปี 2550 เท่ากับ 650.4 ต่อประชากรแสนคน (กระทรวงสาธารณสุข, 2552 : 2) จังหวัดชุมพร มีอัตราตายด้วยโรคเบาหวานต่อแสนประชากร ปี 2549-2553 เท่ากับ 3.6, 3.8, 5.8, 3.3 และ 2.2 ตามลำดับ อัตราป่วยด้วยโรคเบาหวานต่อแสนประชากร ปี 2549-2553 เท่ากับ 511.8, 848.7, 312.64, 341.21 และ 357.82 ตามลำดับ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพร, 2554 : 1) อำเภอเมืองชุมพร มีอัตราป่วยตายด้วยโรคเบาหวานต่อแสนประชากร ปี 2549-2553 เท่ากับ 4.96, 4.22, 3.53, 4.8 และ 2.76 ตามลำดับ อัตราป่วยโรคเบาหวานต่อแสนประชากร ปี 2549-2553 เท่ากับ 1,292.38, 1,660.23, 2,375.75, 2,634 และ 3,498 (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองชุมพร, 2554) ตำบลวังไผ่ มีประชากรในเขตรับผิดชอบ จำนวน 2,667คน มีผู้ป่วยโรคเบาหวาน จำนวน 31 ราย และมีประชากรกลุ่มเสี่ยงอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำนวน 1,159 คน (สถานีอนามัยตำบลวังไผ่, 2553 : 10)

ประชาชนป่วยเป็นโรคเบาหวานเพิ่มขึ้นทุกปี (กระทรวงสาธารณสุข, 2552 : 2-5) การดูแลรักษาโรคเบาหวานต้องให้การดูแลรักษาตลอดชีวิต การได้รับการรักษาดูแลและปฏิบัติตัวอย่างถูกต้องก็สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ที่สำคัญคือการได้รับการตรวจคัดกรองโรคตั้งแต่ระยะแรกจะทำให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพเพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นผู้ป่วยเบาหวาน โรคเบาหวานพบได้ประมาณร้อยละ 3.5 ของประชากรทั่วไป และพบมากในคนที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ผู้ที่มีประวัติทางพันธุกรรมโดยเฉพาะญาติสายตรงและผู้ที่มีดัชนีมวลกายตั้งแต่ 30 กก./ ตร.ม.

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) มีเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคนและความเข้มแข็งของชุมชน และมีความคาดหวังว่าอายุเฉลี่ยของคนไทยจะสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคู่กับการลดอัตราเพิ่มของการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอดเลือดสมอง และมะเร็ง นำไปสู่การลดรายจ่ายด้านสุขภาพของประชาชนในระยะยาว กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดกรองกลุ่มเสี่ยงจากโรคเบาหวาน ร้อยละ 90 ของประชากรกลุ่มเสี่ยงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้เหมาะสม นโยบายของกระทรวงสาธารณสุขเน้นการสร้างสุขภาพของประชาชนเป็นหลัก โดยเน้นให้ประชาชนดูแลสุขภาพตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมทั้งในระดับตนเองและระดับครอบครัว การให้บริการของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในสถานอนามัยก็มีการปรับเปลี่ยนการทำงานเป็นเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพื่อให้การบริการตรวจคัดกรองโรคครอบคลุมประชากรกลุ่มเป้าหมายในเขตรับผิดชอบ รวมทั้งการดูแลแบบผสมผสานในการสร้างสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย

การที่เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลวังไผ่ได้จัดทำโครงการคนไทยไร้พุงมุ่งด้านเบาหวานตำบลวังไผ่ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป ในตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ให้ได้รับการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้เหมาะสม ในปีที่ผ่านมาพบว่า มีประชาชนกลุ่มเสี่ยงมารับการตรวจคัดกรอง ร้อยละ 67 จากกรณีวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผลการดำเนินงาน ทำให้มีข้อสงสัยว่าทำไมประชาชนกลุ่มเสี่ยงอีก ร้อยละ 33 จึงไม่ไปรับบริการตรวจคัดกรอง โดยทีมสุขภาพที่ไปให้บริการถึงชุมชนและเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในด้านการเดินทาง ค่าใช้จ่าย และเวลาที่ไมใช่เวลาทำงานของประชาชน การที่ประชาชนกลุ่มเสี่ยงไม่ไปรับบริการตรวจคัดกรองจะทำให้ไม่ทราบว่าตนเองเสี่ยงต่อการเกิดโรคหรือไม่ และเมื่อมีอาการของโรคก็จะเป็นระยะที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ การคัดกรองโรคเบื้องต้นทำให้ผู้ที่มีอาการแรกเริ่มของโรคได้รับการแนะนำในการปฏิบัติตัวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมส่วนผู้ที่เริ่มป่วยได้รับการรักษาที่ถูกต้องทันเวลา และผู้ป่วยเองก็ปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง ทำให้ไม่สูญเสียอวัยวะที่สำคัญคือ ตา เท้า และไต

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน โดยทีมสุขภาพ ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน เพื่อจะได้หาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลสุขภาพตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน เจตคติต่อการตรวจคัดกรองโรค เจตคติต่อทีมสุขภาพ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน โดยทีมสุขภาพ ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน เจตคติต่อการตรวจคัดกรองโรค เจตคติต่อทีมสุขภาพ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน โดยทีมสุขภาพ ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน เจตคติต่อการตรวจคัดกรองโรค เจตคติต่อทีมสุขภาพ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อยู่ในระดับปานกลาง
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน โดยทีมสุขภาพ ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อยู่ในระดับปานกลาง
3. ความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน เจตคติต่อการตรวจคัดกรองโรค เจตคติต่อทีมสุขภาพ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน โดยทีมสุขภาพ ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้วิจัยในขอบเขตของประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ป่วยเป็นโรคเบาหวาน ในเขตตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ 4 ด้าน คือ

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้จะดำเนินการศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชน อายุ 35 ปีขึ้นไป ในตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร จำนวน 1,182 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน อายุ 35 ปีขึ้นไป ในตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร จำนวน 300 คน โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นและสุ่มอย่างง่าย คำนวณกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรการหาจำนวนตัวอย่างของยามานะ (Yamane อ้างถึงในสโรชา แพร่ภาษา, 2554 : 8-9)

3. ขอบเขตตัวแปร

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

- 3.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ รายได้ อาชีพ
- 3.1.2 ความรู้เรื่องโรคเบาหวาน
- 3.1.3 เจตคติต่อการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน
- 3.1.4 เจตคติต่อทีมสุขภาพ
- 3.1.5 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน ประกอบไปด้วย

- 3.2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 3.2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรม
- 3.2.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- 3.2.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

4. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้จะใช้เวลาศึกษาตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2553 - 31 ตุลาคม 2553

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมตรวจคัดกรองโรคเบาหวานในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในลักษณะ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล เป็นกระบวนการที่กลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออก ซึ่งความรู้สึกรู้สึกคิด แก้ไขปัญหาความต้องการของตน โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาโรคเบาหวาน และมีการวางแผนในการจัดการกับปัญหาคด้วยตนเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน/กิจกรรม หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับโรคเบาหวานและมีการตัดสินใจทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการมีส่วนร่วมโดยสละแรงกาย ทรัพย์สิน เวลาเพื่อให้งานสำเร็จ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับผลประโยชน์ หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการตัดสินใจ และดำเนินงานกิจกรรมในเรื่องการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน และมีการแก้ปัญหาร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผล หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน ประเมินผลว่าการตัดสินใจร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และมีรับผลประโยชน์ร่วมกันนั้นประชาชนมีส่วนร่วมในระดับใด

การตรวจคัดกรอง (Screening) หมายถึง การตรวจคัดแยกบุคคลที่มีความเสี่ยงในสถานะต่าง ๆ ตั้งแต่เสี่ยง เสี่ยงสูง และเสี่ยงสูงมาก หรือเป็นโรคออกจากคนปกติ เพื่อการสื่อสารและสนับสนุนบริการหรือจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดการยับยั้งหรือชะลอกระบวนการเปลี่ยนแปลงพยาธิกำเนิดและพยาธิสภาพตั้งแต่ระยะต้น

การตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน หมายถึง การตรวจคัดแยกบุคคลที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป ที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวาน มารับการตรวจคัดกรอง โดยการซักประวัติส่วนตัว ประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังของคนในครอบครัวและพี่น้องญาติสายตรง การตรวจเลือดที่ปลายนิ้วมือโดยใช้ชุดตรวจ คือ Dextrostrip พร้อมอ่านค่า

ทีมสุขภาพ หมายถึง การปฏิบัติงานในการให้บริการด้านสุขภาพแก่ประชาชนโดยการให้บริการนั้นมีบุคคลที่เกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกันเป็นทีม ทั้งบุคคลในภาครัฐและเอกชนให้บริการด้านสุขภาพมาจากหลายสาขา ได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักวิชาการสาธารณสุข นักโภชนาการ นักกายภาพบำบัด นักจิตวิทยา และบุคลากรสาธารณสุขอื่นๆ

ทีมสุขภาพตำบลวังไผ่ หมายถึง เจ้าหน้าที่ประจำสถานีอนามัยตำบลวังไผ่ร่วมกับภาคีเครือข่ายในชุมชนในการร่วมกันตรวจคัดกรองโรคให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ซึ่งทีมสุขภาพตำบลวังไผ่ ประกอบด้วย หัวหน้าสถานีอนามัย พยาบาลวิชาชีพเวชปฏิบัติ นักวิชาการสาธารณสุข เจ้าพนักงานสาธารณสุขชำนาญงาน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ผ่านการอบรม การฝึกปฏิบัติการเจาะเลือดปลายนิ้วมือโดยใช้ Dextrostrip และอ่านค่าเป็นผู้นำชุมชน และแกนนำครอบครัว

ความรู้เรื่องโรคเบาหวาน หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคเบาหวานที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับรู้มาไม่ว่าจากที่ใดก็ตาม เช่น จากสื่อต่าง ๆ จากการสอนโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จากการรับฟังข่าวสารจากวิทยุ จากการดูโทรทัศน์

เจตคติ หมายถึง ความพร้อมที่จะตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกรู้สึกต่อวัตถุ สิ่งของ คน และอื่น ๆ ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกรู้สึกหรือการตอบสนองดังกล่าวอาจเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ

เจตคติต่อการตรวจคัดกรอง หมายถึง ความพร้อมที่จะตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกรู้สึกต่อการมารับการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน เป็นความรู้สึกรู้สึก ทั้งทางบวกและทางลบ

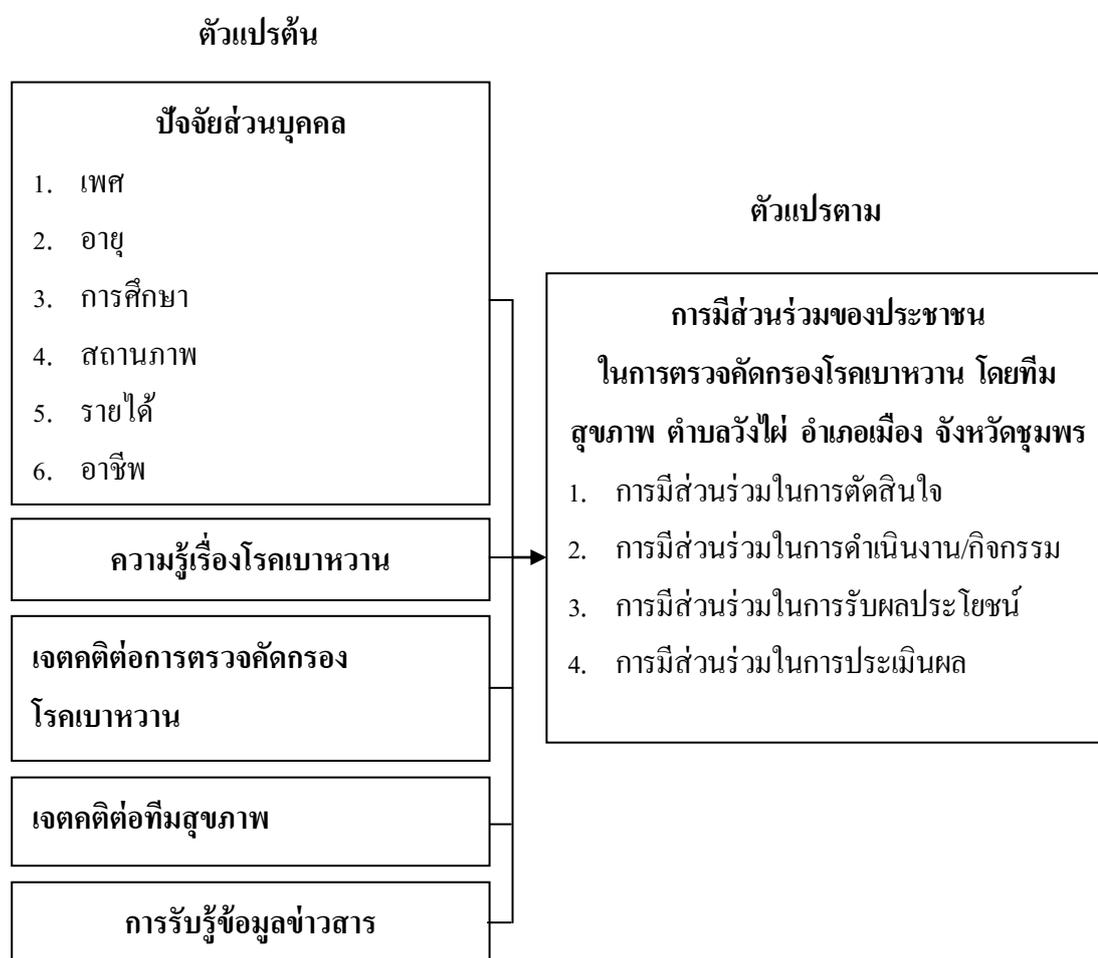
เจตคติต่อทีมสุขภาพ หมายถึง ความพร้อมที่จะตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกรู้สึกต่อการมารับการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานโดยทีมสุขภาพตำบลวังไผ่ เป็นความรู้สึกรู้สึก ทั้งทางบวกและทางลบ

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน เรื่องโรคเบาหวาน สถานที่ที่ออกให้บริการ ในช่วงที่มีการออกให้บริการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานในชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการให้บริการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังไผ่ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการศึกษาเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ สามารถรวบรวมปัจจัยต่าง ๆ ที่น่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังไผ่ ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานมากขึ้น
2. ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป ในตำบลวังไผ่ ได้รับการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานอย่างครอบคลุม
3. ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับสิทธิประโยชน์การสร้างสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วยอย่างเท่าเทียมกัน
4. สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับตำบลอื่นๆ และงานคัดกรองอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน
5. ผลการวิจัยที่ได้โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังไผ่ สามารถนำไปปรับปรุงในการให้บริการในการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานให้กับประชาชนที่มีประสิทธิภาพได้